

Val Acletta

Sanaziun e renovaziun digl uor

Project e credit

M E S S A D I

dalla suprastanza communal a al cussegl da vischnaunca

Stimau signur president
Stimadas signuras cusseglieras
Preziai signurs cussegliers

1. Situaziun da partenza

La Val Acletta fatschenta cuntinuadamein las autoritads communalas denton era vischinas e vischins. Il motiv persuerter ei d'anflar en in augment dil diember sco era l'intensitad dallas malauras dils davos onns. Cumpareglian ins il quantum plievgia dallas malauras digl

atun 2020 sco era la primavera 2021 ella part sura dalla Surselva cul rest dalla Val dil Rein, semuossa l'intensidad dallas precipitaziuns sisum la Surselva semegliont a quella el sid dil Pass dil Lucmagn. Quei fatg ha in effect sils donns che vegnan caschunai ella natira, mo era vid ils stabiliments da protecziun cunzun ella Val Acletta. Adina puspei ha la vischnaunca impundiu mieds finansials per segirar la Val Acletta e per renovar resp. mantener ils stabiliments da protecziun.

En consequenza dil svilup dall'aura e pervia dils prighels augmentai che sedattan entras l'intensidad dallas precipitaziuns eis ei stau necessari da giudicar da niev las zonas da prighel. Ils 27 da november 2016 han votantas e votants muort la situaziun da prighel augmentada approbau il project pil rempar dalla Val Acletta. Las lavurs da construcziun han saviu vegnir terminadas igl atun 2019.

Gia dapi in temps sepresenta la necessitad da metter en uorden igl uor digl Ual d'Acletta, construius la fin dils onns 1950 entschatta 60 e renaturaus l'entschatta da quest tschentaner. Suentar scadina gronda malaura sepresenta il basegns da sanar certas parts digl uor. En consequenza dalla dracca intensiva dils 2 e 3 d'october 2020 ha igl Ual d'Acletta caschunau gronds donns vid igl uor sco era ordeifer igl uor cunzun a Raveras. Risguardond quei fatg ha la suprastanza communal incaricau il biro d'inschignier specialisau Eichenberger Revital SA d'examinar la situaziun e da suttametter propostas per renovar e sanar igl uor dalla Val Acletta. La dracca dils 13 da fenadur 2021 ha caschunau ulteriurs donns vid igl Ual d'Acletta. Quella malaura ha pretendiu in'analisa supplementara e ch'il perimeter dallas mesiras previdas vegni augmentaus.

Davart digl uffeci da construcziun bassa dil Grischun, partiziun ustonzas encunter flums e malauras, ei vegniu giavischau supplementarmein in'analisa dallas mesiras realisadas ils onns 2017 entochen 2019 ella Val Acletta.

2. Analisa

A caschun dallas malauras digl october 2020 han ins intercuretg differents models concernent l'intensidad dalla plievgia sco era ils quantums d'aua che la Val Acletta ha menau quels dus dis. Risguardond quels facturs sortan ins dil fatg, ch'igl ual hagi menau 19 - 20 m³ aua e bova per secunda, quei che corrispunda ad in interval da repetiziun da 30 - 50 onns. Igl inschignier vegn ulteriuramein tier la conclusiun, ch'ina malaura da 30 resp. ina tala da 100 onns sedifferenzieschi ella Val Acletta mo per paucs m³/s. Quei fatg persul cumprova ch'ils stabiliments da protecziun ein quels dis stai exponi lunsch sur la media als elements dalla natira. Interessant ein ils facturs che vegnan numnai en connex cun l'intensidad che las malauras san serepeter ed il fatg ch'igl ei apparentamein grev d'indicar quels facturs cun exempels.

Pils donns gia constatai avon las malauras digl atun 2020 vid ils uors ella Val Acletta ha quei muntau in strapaz supplementar. Sin fundament da quei fatg ein era las lavurs da manteniment ch'eran previdas el preventiv 2020 vegnidas spustadas e la submitziun ch'era vegnida instradada per quei intent ei vegnida interrutta.

L'analisa dils donns cumpeggia d'ina vart la situaziun dils stabiliments construi ils onns 2017/2019 sco era igl entir perimeter naven dalla punt a Crap Gries sin 1293 m s.m. entochen a Raveras sin l'altezia dalla serenera.

Examinaziun dalla carta da prighels

La dimensiun dils donns caschunai secumporta bein cun las indicaziuns dalla carta da prighels. Dil reminent ha la cumissiun per las zonas da prighel digl uffeci d'uual e prighels dalla natira dil Grischun approbau ils 2 d'uost 2021 definitivamein las zonas da prighels d'aua per la Val Acletta. La zona da prighels riguarda las mesiras realisadas a Sax Su.

Tgei fuss capitau, sch'il project digl onn 2016 fuss buca vegnius realisaus?

Igl inschignier parta en siu rapport dil fatg, che la capaciad digl ual fussi stada memia pintga e che quel fussi en dus loghens ius sur la riva. Pertuccau havess quei specialmein il caraun da maun dretg sut il reservuar a Sax Su ed il canal sin l'altezia dallas pendicularas. Risguardond l'analisa vegn igl inschignier tier la conclusiun, che las mesiras exequidas sin fundament dil project dils 27 da november 2016 seigien secumprovadas.

Basegns d'agir e rescas

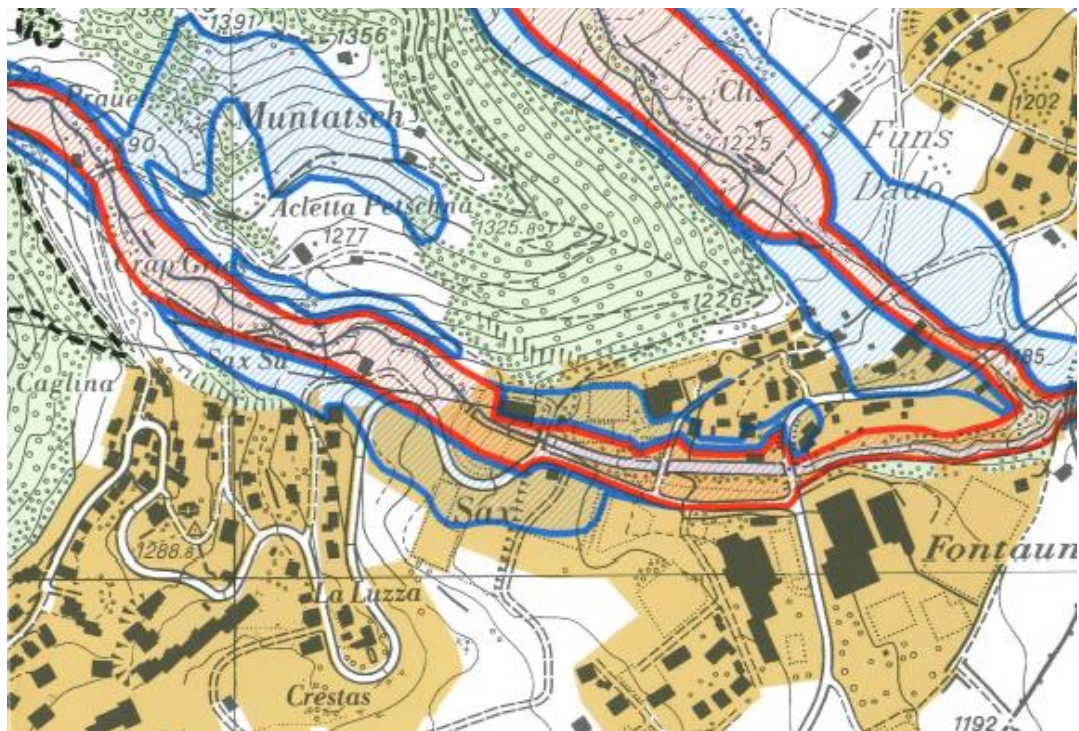
Vid ils mirs (viaduct MGB tochen Raveras) digl uor dalla fin dils onns 1950/60 existan divers donns. En differents loghens ha igl ual scarpau naven la crappa. Plinavon ein numerusas filadiras (fugas) libras. Quella situaziun periclitescha la funcziun dil stabiliment e fuorma cun caschun da novas malauras puncts per donns supplementars. Senza sanar e renovar ils donns avon maun eis ei da quintar cun ulteriurs donns vid igl uor ed in augment considerabel da prighel pils habitadis per liung dalla Val Acletta. Ultra da quei sa buca vegnir exclaus che singuls mirs sballunien e che la segirtad a mesa vesta seigi periclitada.

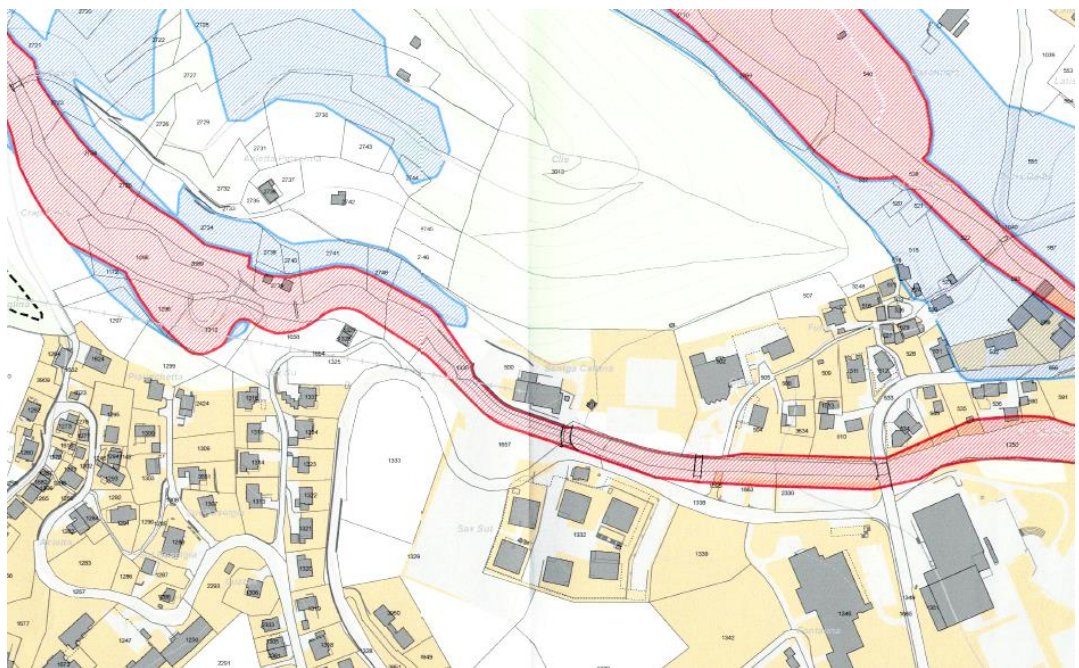
Sut il viaduct dalla MGB ei igl ual memia pauc profunds, quei che sa haver per consequenza ch'igl ual savess ir suro en quei liug. La carta da prighels fa en quei liug gia attent sin quella resca. A basa da quei prighel s'augmenta era la resca pil schischom ordvart igl ur dalla zona da prighels. Quella resumaziun che sorta ord il rapport digl inschignier duei documentar l'urgenza da preveder las mesiras necessarias.

3. Svilup dalla zona da prighels

Grazia al rempar e las ulteriuras mesiras ch'ei vegnidas realisadas ella Val Acletta sin fundament dil project dil november 2016 ha la zona da prighels saviu vegnir adattada considerablamein, buca mo en favur dallas investiziuns succedidas a Sontga Catrina, mobein era pils vischins per liung digl Ual d'Acletta.

Zona da prighels tenor la decisiun dalla cumissiun da prighels dils 5 d'avrel 2013

Carta da prighels tenor decisiun dalla cumissiun da prighels dils 2 d'uost 2021

Sut il rempar niev ha la zona cotschna saviu vegnir reducida marcantamein e la zona blava ei vegnida sliigiada per tut ils schischoms per liung dalla Val Acletta entochen a Funs.

4. Finamiras dil project

Las finamiras dil project ein vegnidas formuladas semeglientamein sco ils indicaturs per dimensiunar il project da protecziun digl onn 2016. Ellas surveschan cheu sulettamein concernent dimensiunar las mesiras da renovaziun, specialmein digl uor.

- Protecziun cumpleina el cass HQ100 (malaura cun in interval da 100 onns) ed ina protecziun reducida el cass d'in HQ300:
per spazis surbaghegiai/colonisai, uclauns, baghetgs singuls, zonas da baghegiar, colligaziuns da traffic da muntada cantunala e communal, staziun a val dallas pendicularas.
- Protecziun cumpleina el cass HQ20:
per surfatschas agricolas nezegiadas intensivamein e baghetgs d'economia singuls.
- Protecziun cumpleina el cass HQ10:
per surfatschas agricolas nezegiadas extensivamein.

Tier la dimensiun dallas mesiras e dils stabiliments vegn calculau cun dimensiuns sufficientas che duein garantir la stabilitad e la segirtad necessaria.

5. Project/mesiras

Il project ei vegnius partius en otg parts e preveda sils tschancuns naven da Crap Gries entochen a Raveras differentas mesiras. La sfida principala vegn ad esser d'anflar crappa gronda avunda. Il project digl inschignier preveda pils tschancuns 1 entochen 3 crappa da rempar ella dimensiun da 2.5 entochen 5 tonnas. Mo crappa da quella dimensiun dattan la caparra da tener petg alla forza dils elements dalla natira. Crappa da quella dimensiun ei denton buca adina ual disponibla en nossa regiun.

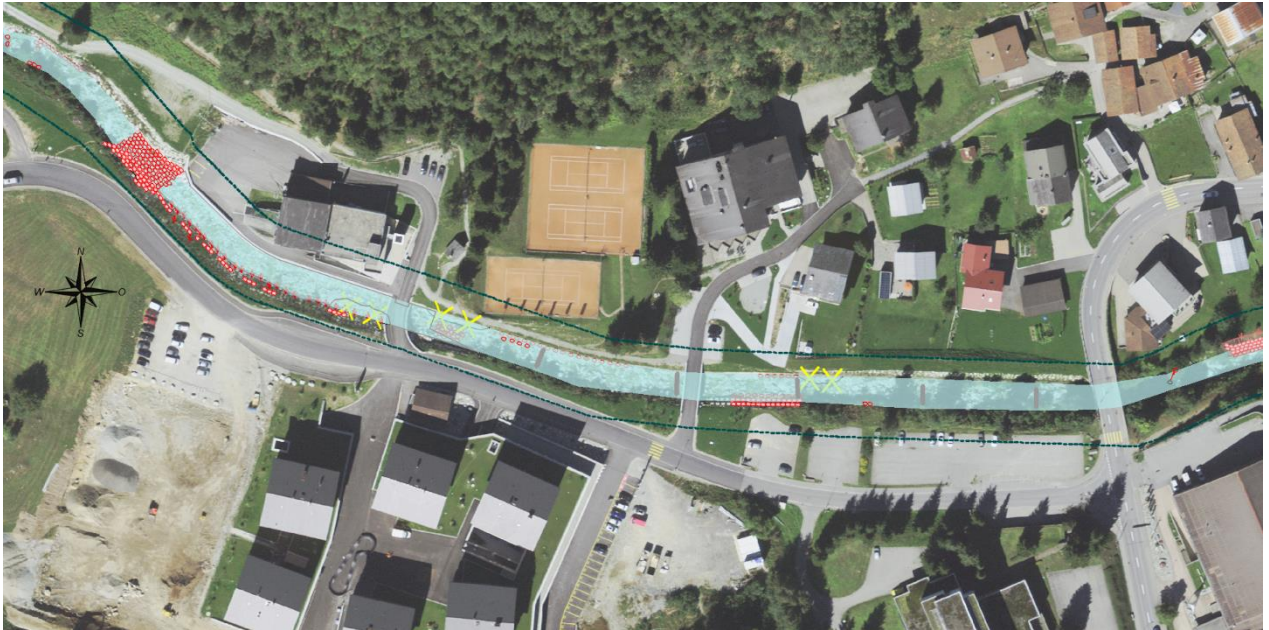
Tschancun 1 entochen 3, Crap Gries entochen Sax Su

Quella part pertucca il tschancun denter Crap Gries ed il tschancun sut il reservuar a Sax Su. Cheu setracta ei principalmein da rinforzar las rivas cun crappa greva e da completar igl uor amiez sur il tschaffaglera.

Tschancun 4, Sax Su entochen Funs

Cheu eis ei previu da prolungir la sola digl uor sco era da rinforzar ils mirs cun blocca da rempar e da sanar las spundas digl uor. Per impedir la cuntinuaziun resp. prevegnir all'erosiun vegn leu nua che quei semuossa per necessari ligiau la crappa en betun.

Tschancun 5, Funs entochen al viaduct MGB

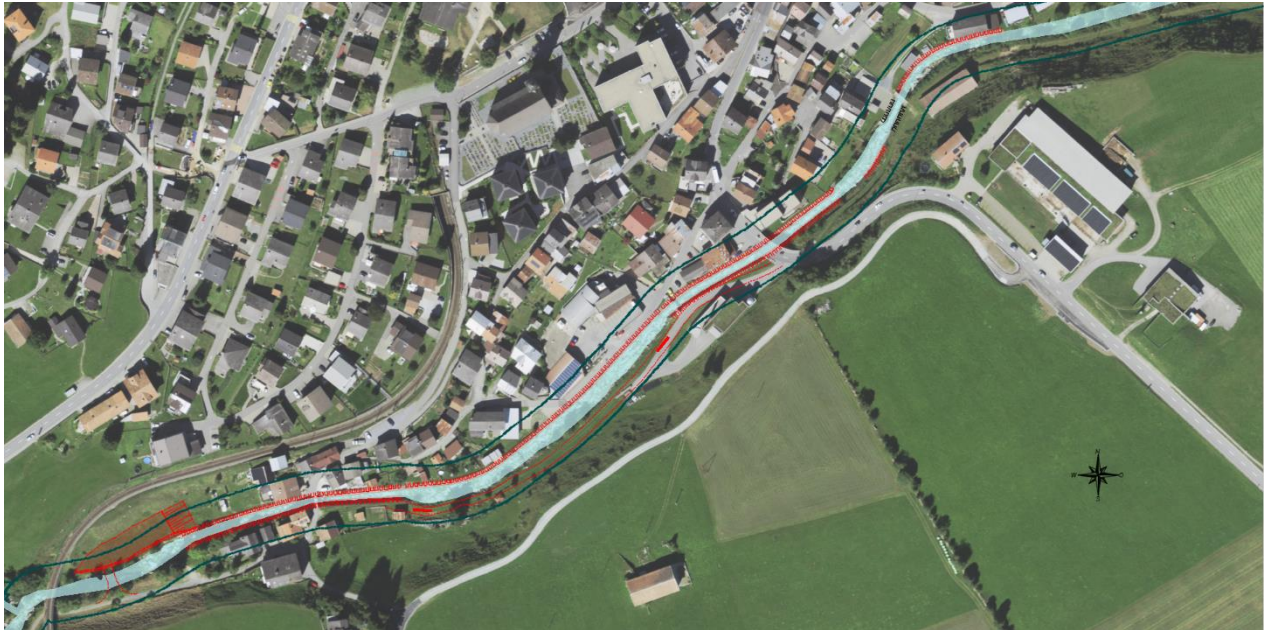
Sin quei tschancun vegn principalmein segirau las rivas encunter l'erosiun dil flum. Dalla vart dretga duei la senda Via dils Puozs vegnir segirada els loghens ils pli exponi. Dalla vart seniastra eis ei previu da rinforzar la riva entras in uor cun crappa.

Tschancun 6 e 7, viaduct MGB entochen Raveras

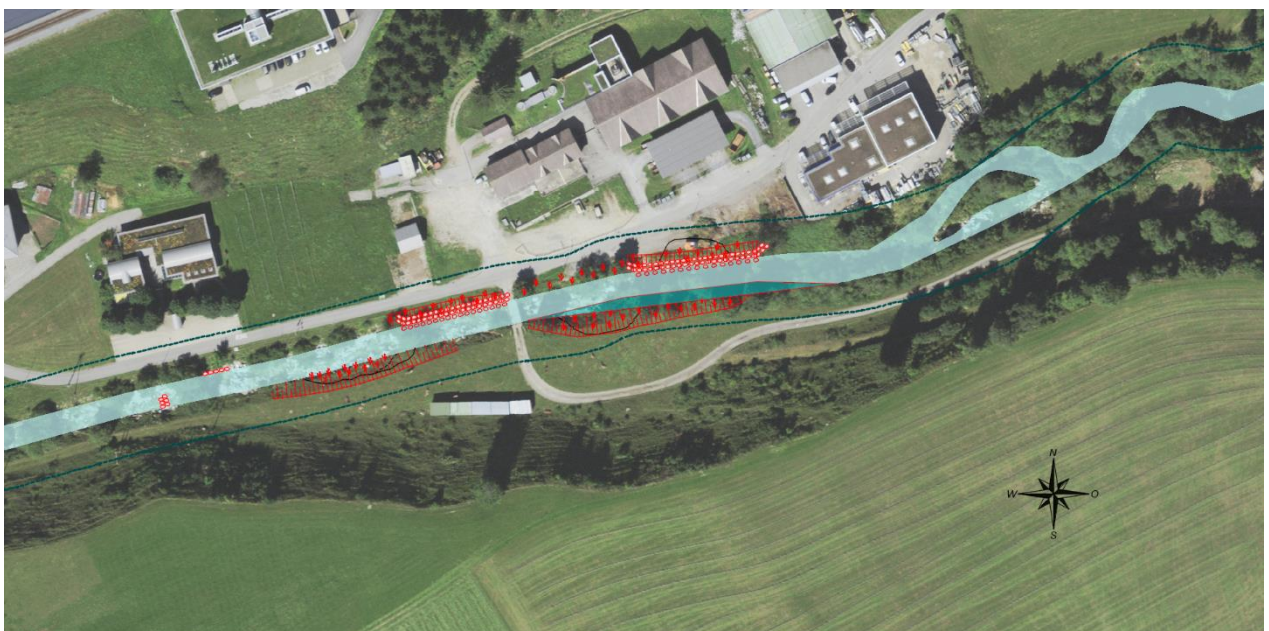
Per prevegnir ch'igl ual banduni buca il letg vegn il terren da maun seniester gest sut il viaduct alzaus per ca. 1.00 m, aschia ch'il terren sesanfla cheu sin la medem'altezia sco

da maun seniester. Plinavon vegn leu nua che necessari cumpletau la crappa e sanau las filadiras dils mirs. En in u l'auter liug vegn ei aunc ad esser necessari da sanar la sola digl uor.

Tschancun 8, Raveras entochen serenera

Dalla vart seniastra eis ei da sanar e cumpletar ils uors da crappa da rempar per prevegnir ch'igl ual sappi rumper atras enviers la serenera e cheutras periclitar il menaschi dalla serenera sco era la zona da mistregn a Raveras. Dalla vart dretga nua ch'igl ual ha menau naven en dus loghens material vegn la riva modificada e la pendenza dalla riva adattada, sinaquei ch'igl ual sappi buca erodar ulteriuras surfatschas. Per prevegnir ad ulteriuras erodaziuns duei il letg digl ual vegnir slargaus dalla vart dretga cun l'entschatta dalla zona da mistregn.

Entginas cefras tier las mesiras previstas

Il rapport tecnic dat ina detagliada survesta davart ils donns constatai e las mesiras previstas. Il project ei staus exponius publicamein naven dils 15 d'october entochen il 15 da november 2021. En connex cun l'exposiziun ei vegniu inoltrau dus giavischs resp. propostas. Quels vegnan liquidai el rom dalla procedura entras igl uffeci cantunal da construcziun bassa. Ella procedura interna san ils uffecis cantunals s'accordar cul project. Entginas han formulau enzacontas resalvas che vegnan risguardadas el conclus d'approbaziun dalla Regenza. Il project vegn exponius digitalmein pils commembers dil cussegl da vischnaunca, aschia ch'era els han la pusseivladad da prender envesta dils detagls tiel project.

Crappa da rempar 4 entochen 5 tonnas	ca. 267 tocs
Crappa da rempar 3.5 entochen 4 tonnas	ca. 249 tocs
Crappa da rempar 2.5 entochen 3.5 tonnas	ca. 614 tocs
Surfatschas da mir cun basegns da sanar filadiras	ca. 473 m ²
Surfatschas da mir sco ston vegnir sanadas/cumpletadas	ca. 30 m ²

Per la realisaziun dil project eis ei previu da muentar 800 m³ tratsch per alzar il terren. Ei vegn ad esser necessari da menar neutier 4'550 tonnas crappa e rodond 770 m³ betun per lavurs vid ils uors e la sola. Plinavon eis ei da garantir ch'il material che vegn menaus neutier seigi buca contaminaus cun neofitas. Tonpli eis ei da sensibilisar cuntinuadamein la populaziun, che buca tuts curdemus organics s'audien els rufids cumpostabels resp. sin ina deponia verda. Il material da scavament vegn utilisaus el liug e buca menaus naven.

Ei vegn ad esser ina sfida da procurar la crappa da 4 entochen 5 tonnas. Ei vegn denton ad esser indispensabel da procurar crappa da quella dimensiun, sch'ins vul haver la caparra ch'ils rempars possien resister allas forzas digl ual. Las mesiras staticas vegnan completadas entras mesiras biologicas cun plantar caglias da salisch resp. cun cagliom local.

La realisaziun dil project ei prevista en treis sorts cun tener quen alla specia da lavurs. Quei fatg vegn era risguardaus en connex cun la preparaziun dalla submitziun.

6. Program da lavur

Per la realisaziun da quei project ei previu suandont program:

Informaziun proprietaris da terren	entschatta october 2021
Exposiziun publica	15 d'october 2021
Tractaziun cussegl da vischnaunca	10 da december 2021
Votaziun all'urna	13 da fevrer 2022
Entschatta dallas lavurs	primavera/stad 2022
Finiziun dallas lavurs	stad/atun 2023

L'intenziun ei da saver entscheiver cun las lavurs el decuors dalla primavera/stad 2022 per prevegnir ad ulteriurs donns. Concernent prevenziun ei da menziunar ch'ils donns vid la Val Acletta ein en consequenza dalla malaura dils 13 da fenadur 2021 s'augmentai enviers igl october 2020 per frs. 240'000.-- sin frs. 1'730'000.--.

7. Cuosts

Ils cuosts per la realisaziun dil project ein ils suandonts:

Lavurs d'impressari	frs.	1'367'100.00
Acquist da dretgs e terren	frs.	30'000.00
Project e survegionza	frs.	205'070.00
Taglia sin plivaleta e rundaziun	frs.	<u>127'830.00</u>

Cuosts totals frs. **1'730'000.00**

8. Finanziaziun

Tenor comunicaziun digl uffeci da construcziun bassa dil Grischun sa la vischnaunca quintar cun contribuziuns. Supplementarmein vid las contribuziuns usitadas ord mieds per la finanziaziun da rempars (Wasserbaugesetz) sa la vischnaunca quintar vid ils cuosts restonts ella dimensiun da frs. 778'000.-- cun ina contribuziun supplementara en connex cun la lescha cantunala da vias. Quella contribuziun stat en connex cun las treis vias cantunalas Via Acletta, Via Alpsu e Via Lucmagn.

Contribuziun federala vid ils cuosts totals da frs. 1'730'000.--	35%	frs.	605'500.00
Contribuziun cantunala – sebasond sin la lescha davart la correcziun dil cuors dall'aua – vid ils cuosts totals da frs. 1'730'000.00	20%	frs.	346'000.00
Contribuziun cantunala a basa dalla lescha cantunala da vias vid ils cuosts restonts da frs. 778'500.00	20%	frs.	<u>155'700.00</u>
Total dallas contribuziuns		frs.	1'107'200.00
Cuosts totals		frs.	1'730'000.00
Contribuziuns cantunalas e federalas		frs.	<u>1'107'200.00</u>
Cuosts restonts per la vischnaunca		frs.	622'800.00

9. Ponderaziuns finalas

Nus vivin ellas muntognas ed essan exponi a multifars prighels dalla natira. Quei ei cumbinau cun grondas sfidas. La vischnaunca da Mustér ei confruntada regularmeins culs elements dalla natira e sto - sco autras vischnauncas en muntogna - impunder mieds finansials sur mesira per segirar il spazi da viver a nossa populaziun sco era l'infrastructura fundamentala e l'entira infrastructura turistica. Sfidas che vischnauncas ella Bassa enconuschan buca en quella dimensiun. Cun preveder ad uras las mesiras necessarias per mantener las ovas da schurmetg eis ei denton pusseivel da mitigar las consequenzas pil spazi da viver mo era per la cassa communal. La vischnaunca astga quintar cun in bien sustegn davart da cantun e confederaziun per sanar e meglierar la situaziun per liung dalla Val Acletta. Aschinavon che la vischnaunca less desister dallas investiziuns el manteniment dils rempars per liung dalla Val Acletta, eis ei da quintar ch'ils donns s'augmentien considerablameins e cun lez era il prighel pils vischins che habiteschan per liung dalla Val Acletta. Il fatg co ils donns resp. la consequenza dils cuosts che s'erresultan ordlunder sepresentan, semuossa el svilup dils cuosts ch'ei sedaus dapi ils 2 e 3 d'october 2020 entochen ils 13 da fenadur 2021.

10. Proposta

Sin fundament dallas ponderaziuns suramenziunadas

p r o p o n a

la suprastonza communalal al cussegl da vischnaunca:

1. d'approbar il project per la sanaziun e renovaziun digl uor dalla Val Acletta;
2. da conceder per quei project in credit net da frs. 622'800.00;
3. da suttametter quei conclus el senn digl art. 32 lit. d dalla constituziun communalal alla votaziun all'urna.

Suprastonza communalal Disentis/Mustér

Il president:

René Epp

Il canzlist:

Andri Hendry

Disentis/Mustér, ils 29 da november 2021